

همکاری هسته ای - تسلیحاتی و اتحاد استراتژیک میان آمریکا - اسرائیل*

دکتر علی اکبر جعفری

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران

چکیده

در این مقاله تلاش شده است تا اهداف پنهان و آشکار همکاری های استراتژیک هسته ای و فروش تسلیحاتی میان آمریکا و اسرائیل را مورد بررسی قرار دهیم. ایالات متحده در ابتدای تاسیس دولت اسرائیل، به دلایل استراتژیک و اجرای سیاست های دراز مدت خود در خاورمیانه به سرمایه گذاری سیاسی، نظامی و اقتصادی در این سرزمین پرداخته است. از نظر نئورئالیست ها از جمله کنت والتز، برخلاف نظریه اسکات سیگن، سلاح های هسته ای مناسب ترین و کارآمدترین سلاحی است که به دلیل عواقب تخریبی و کشتار دسته جمعی «ایجاد بازدارندگی» (Deterrence) می کند. استراتژی «موازنه تهدید» آمریکا و اسرائیل علیه دولت های خاورمیانه نیز ترکیبی از بازدارندگی و تهاجمی بوده است.

پژوهش حاضر قرارداد های مختلف هسته ای آمریکا با دولت اسرائیل، به عنوان بزرگ ترین هم پیمان آن در خاورمیانه را بر اساس اسناد و مدارک معتبر مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد. استراتژی «ابهام هسته ای» اسرائیل پتانسیل بحران و منازعه را در منطقه خاورمیانه افزایش می دهد و در عوض از «دومینوی هسته ای» در این منطقه جلوگیری به عمل خواهد آورد. هر انتقال تسلیحاتی عمده به اسرائیل یک درخواست جدید از سوی دولت های عرب برای تسلیحات اضافی آمریکا به منظور بازدارندگی و اصل «معمای امنیت» (Security Dilemma) در منطقه خاورمیانه فراهم می سازد. بدین ترتیب، بر اساس بررسی آماری خاورمیانه بزرگ ترین مسابقه تسلیحاتی جهان را به خود اختصاص داده است که این وضعیت در راستای منافع استراتژیک مشترک میان آمریکا و اسرائیل ارزیابی می گردد.

واژگان کلیدی:

همکاری هسته ای، منافع استراتژیک، بازدارندگی، خاورمیانه، مسابقه تسلیحاتی.

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۱۱/۳۰ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۸۹/۰۸/۲۰

مقدمه

همکاری هسته ای و تسلیحاتی ایالات متحده آمریکا و اسرائیل و نیز «استراتژی ابهام هسته ای» اسرائیل به دلیل افزایش پتانسیل بحران و منازعه در منطقه خاورمیانه در راستای منافع استراتژیک مشترک دو دولت به اجرا در می آید. از آستانه پایان جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۴۵ تاکنون، فناوری هسته‌ای در زمینه مصارف صنعتی و نظامی در سطح جهانی گسترش چشمگیری یافته است. در سال ۱۹۴۵ تنها آمریکا از امکانات و تجهیزات لازم برای ساخت بمب هسته‌ای برخوردار بود، اما تا سال ۱۹۶۴ چهار کشور دیگر نیز از آستانه ساخت سلاح‌های هسته‌ای گذشتند. گذر از آستانه ساخت سلاح‌های هسته‌ای به معنای آزمایش بمب هسته‌ای بود. این کشورها به ترتیب عبارت بودند از: اتحاد جماهیر شوروی (۱۹۴۹)، انگلستان (۱۹۵۲)، فرانسه (۱۹۶۰) و جمهوری خلق چین (۱۹۶۴). گرچه از آن پس تاکنون هیچ کشوری به طور رسمی به عضویت کشورهای دارنده سلاح‌های هسته‌ای پذیرفته نشده است، اما تعدادی از کشورها نظیر اسرائیل، هند و پاکستان، به دلیل موقعیت خاص، برای ایجاد بازدارندگی، به ساخت سلاح‌های کشتار جمعی دست یافتند. در حقیقت از نظر تئورالیست‌ها از جمله «کنث والتز» بر خلاف نظریه «اسکات سیگن» (Sagan and Waltz, 1995) بر این اعتقاد است که سلاح‌های کشتار جمعی مناسب‌ترین و کارآمدترین سلاحی است که به دلیل قابلیت بازدارندگی آن موجب ممانعت از منازعه و جنگ احتمالی می‌شود.

در بررسی روابط منحصر به فرد میان متحدان استراتژیک یعنی ایالات متحده آمریکا، به عنوان یک قدرت بین‌المللی و اسرائیل، به عنوان یک قدرت منطقه‌ای متغیرهای مختلفی دخیل است که براساس هر یک از این متغیرها می‌توان فرضیه‌سازی نمود؛ برای نمونه در بعد سیاسی، مبارزه با بنیادگرایی اسلامی که جایگزین مبارزه با کمونیسم شده است، فرایند صلح خاورمیانه، استراتژی خاورمیانه جدید یا بزرگ؛ و در بعد نظامی - امنیتی، مبارزه با تروریسم، مبارزه با سلاح‌های کشتار جمعی و نیز همکاری‌های هسته‌ای و تسلیحاتی قابل ذکر است که در این پژوهش تنها به یکی از این شاخصه‌ها پرداخته خواهد شد. به این ترتیب، سؤال اساسی که در این پژوهش مطرح می‌شود این است که متغیر «همکاری‌های هسته‌ای و تسلیحاتی» آمریکا - اسرائیل تا چه حدودی در ایجاد اتحاد استراتژیک مشترک دو دولت موثر بوده است؟

مفهوم بازدارندگی و موازنه تهدید

مفهوم "Deterrence" از واژه لاتین *Deterrence* به معنای پیشگیری و یا بازداشتن کسی از دست زدن به اقدامی به دلیل ترس، وحشت و تهدید از ناحیه طرف بازدارنده به کار می‌رود؛ (Merriam-Webster Dictionary, 1981: 617) استراتژی نظامی که از طریق آن یک قدرت با استفاده از تهدید انتقام‌گیرنده برای جلوگیری از حمله یک دشمن اتخاذ می‌گردد؛ (Britannica, 2006) بنابراین در بازدارندگی طرف مقابل به دلیل ترس از انتقام متقاعد می‌شود که نباید دست به اقدام مخاطره‌آمیز بزند. بازدارندگی هسته‌ای دکترین نظامی است که یک دشمن به دلیل عواقب تخریبی وحشتناک سلاح‌های هسته‌ای بازداشته می‌شود. زمانی که دو دولت هر دوی آنها به بازدارندگی هسته‌ای روی می‌آورند، به سبب هراس از پیامد «امحای متقابل» (Mutual Destruction) به جنگ متوسل نمی‌شوند. (Online Dictionary Nuclear Deterrence) بنابراین، در بازدارندگی دشمن متقاعد می‌شود که از تعقیب اهداف تجدید نظرطلبانه خود چشم‌پوشی کند.

براساس نظریه «موازنه تهدید» «استفن والت»، استراتژی نظامی اسرائیل و آمریکا علیه دولت‌های منطقه خاورمیانه ترکیبی از بازدارندگی و تهاجمی (پیشدستانه) بوده است. «استفن والت» (Stephen Walt) به عنوان یکی از مهم‌ترین رئالیست‌های تدافعی (Defensiv Realist) نئوکلاسیک با بازنگری از نظریه موازنه قوا، نظریه «موازنه تهدید» (Balance of Threat) را مطرح ساخته است. از نظر وی دولت‌ها در مقابل دولت‌هایی که منشأ بیشترین تهدید هستند، متحد می‌شوند. در این حالت دولت یا دولت‌های تهدیدکننده لزوماً جزء قوی‌ترین دولت‌ها نیستند. وی «تهدید» را افزون بر قدرت، ترکیبی از سایر عوامل نظیر توانایی‌های تهاجمی، قدرت نظامی، نزدیکی جغرافیایی و مقاصد تجاوزکارانه احتمالی می‌داند. منظور وی از تهدید صرفاً به میزان قدرت دولت‌ها بستگی ندارد بلکه برداشتی که دولت‌ها در روابط خود از تهدید دارند مد نظر می‌باشد. به عقیده والت، نظریه موازنه تهدید جایگزین نظریه موازنه قوا نیست بلکه با هدف افزایش قدرت تبیینی آن مطرح گردید. هرگاه دولت‌ها احساس کنند که موجودیت و یا منافع آنها از ناحیه سایر دولت‌ها با تهدید فوری روبروست، با اتحاد با یکدیگر، به موازنه در برابر آنها می‌پردازند. (Walt, 1987: 1-28) بر اساس نظریه موازنه تهدید اتحاد و همکاری آمریکا و اسرائیل در زمینه تسلیحات متعارف و نامتعارف شرایطی را

در منطقه به وجود آورده است که اعراب متقاعد شدند که از تعقیب اهداف خود صرف نظر کنند و حتی توجیه کافی برای دستیابی به سلاح هسته‌ای نداشته باشند.

قراردادهای هسته‌ای

بن گوریون در خلال جنگ ۱۹۴۸ اعراب و اسرائیل خطاب به دانشمندان هسته‌ای می‌گوید:
از شما می‌خواهیم تا از هم‌اکنون در مورد تحقیقات و پژوهش‌های اتمی تلاش نمایید و کلیه اقداماتی را که برای تجهیز اسرائیل به سلاح اتمی لازم است، انجام دهید. (الحمیدی، ۱۳۸۱: ۶۳)

در سال ۱۹۴۹ تعدادی از هیئت‌های اسرائیلی برای کسب تخصص در زمینه تکنولوژی هسته‌ای و کاربرد اجسام تشعشعی به آمریکا و برخی از کشورهای غربی اعزام شدند. آنها برای ورود به صنعت اتم، به اطلاعات ضروری مجهز شدند و با بازگشت به اسرائیل در سال‌های ۱۹۵۳-۱۹۵۴، عضو هسته‌های اصلی حوزه فیزیک هسته‌ای که در مؤسسه علمی وایزن در سال ۱۹۵۵ تأسیس شده بود، شدند. در ۱۵ نوامبر ۱۹۵۴ رئیس‌جمهور آمریکا، دوايت آیزنهاور «برنامه اتم برای صلح» را اعلام نمود.

با توجه به این اعلان، اسرائیل موافقتنامه‌ای را با آمریکا به منظور ساخت یک راکتور اتمی برای تحقیق و بررسی در زمینه مسائل هسته‌ای منعقد نمود. کارشناسان هسته‌ای اسرائیل بلافاصله آموزش در این زمینه را در آمریکا آغاز کردند. براساس این موافقتنامه، اسرائیل به یک راکتور هسته‌ای که قدرت آن ۶ مگاوات بود، دست یافت. همچنین ایالات متحده آمریکا، راکتور «ناحال سوریک» را در اختیار اسرائیل قرار داد، اعطای این راکتور از سوی آمریکا به اسرائیل، به معنای همکاری رسمی میان دو کشور بود.

اسرائیل براساس موافقتنامه فوق به یک کتابخانه فنی از آمریکا دست یافت. در این کتابخانه، حدود شش هزار و پانصد گزارش درباره تحقیقات دانشمندان اتمی وجود دارد. این بررسی‌ها و تحقیقات از گزارشات کمیته انرژی هسته‌ای آمریکا به دست آمده است. در حدود ۴۵ جلد کتاب درباره نظریه هسته‌ای و خلاصه‌هایی از گزارشات و مقالات مربوط به این موضوع در این کتابخانه وجود دارد. علاوه بر این، ۵۶ دانشمند اسرائیلی در تأسیسات هسته‌ای آمریکا به آموزش مشغول شدند. (الحمیدی، ۱۳۸۱: ۵-۶۴) همچنین اسرائیل در سال ۱۹۵۷ با فرانسه نیز موافقتنامه‌ای برای احداث راکتور «دیمونا» امضاء نمود. دولت فرانسه از زمان تأسیس اسرائیل، همواره در برنامه‌های هسته‌ای این کشور حضور داشته است.

در بررسی قراردادهای مختلف نظامی میان آمریکا و اسرائیل از جمله قرارداد همکاری‌های نظامی بین آمریکا و اسرائیل (۱۹۶۷)، قرارداد سیستم ماهواره‌ای هشداردهنده موشکی (۱۹۹۷) (Bard, 2000)، موافقتنامه همکاری استراتژیک (۱۹۸۱)، موافقتنامه همکاری استراتژیک آمریکا و اسرائیل (۱۹۹۶)، ایالات متحده آمریکا تلاش می‌نماید تا برتری کیفی اسرائیل و ارتقای سطح توانمندی این کشور جهت «بازدارندگی» در منطقه خاورمیانه مورد توجه قرار گیرد. (Jewish Virtual Library, 1996) همچنین قرارداد سیستم «آرو» میان دو دولت که در سال ۱۹۹۸ به امضاء رسیده بود، به عنوان برنامه دفاعی مشترک آمریکا - اسرائیل طراحی شده است. (Jewish Virtual Library, 1998) سیستم «آرو» براساس پیشنهاد آمریکا به اسرائیل مبنی بر مشارکت در «ابتکار دفاع استراتژیک» (Strategic Defense Initiative (SDI) صورت گرفت. در اوت ۱۹۹۰ موشک آرو حدود دو هفته پس از حمله نظامی عراق به کویت و روز بعد از تهدید صدام حسین دایره بر حمله موشکی به اسرائیل آزمایش شد. با اینکه آمریکایی‌ها در مورد تجهیزات رادار، کنترل و فرماندهی موشک و سایر ویژگی‌های فنی آن در تردید بودند، اما مقامات اسرائیلی آزمایش را موفقیت‌آمیز ارزیابی کردند. (شون بام، ۱۳۸۱: ۵۶۹) اولین مجموعه از موشک‌های ضد موشک آرو در مارس ۲۰۰۰ مستقر شد و دو دولت به دنبال سیستم پیشرفته‌تر آن فعالیت می‌کنند.

علاوه بر موارد فوق، قراردادهای پنهانی دیگر نیز بین دو دولت امضاء شد که جزئیات آن هرگز فاش نشده است. «اونر کوهن» یک یهودی و «ویلیام بار» آمریکایی به عنوان محققان معروف در مورد مسایل هسته‌ای می‌گویند:

دولت اسرائیل با «هنری کیسینجر»، مشاور امنیت ملی آمریکا، توافق کردند که دولت اسرائیل سلاح هسته‌ای خود را در ملاء عام آشکار نسازد و هیچ آزمایش هسته‌ای صورت ندهد و پنهان بودن برنامه‌های هسته‌ای و سازه‌های موشکی خود را رعایت کند. (بی‌نام، افشاگری، ۱۳۸۵)

برنامه‌های هسته‌ای آمریکا و اسرائیل

ایالات متحده آمریکا پس از تأسیس اسرائیل، بر اساس دلایل استراتژیک و ملاحظات سیاسی، به سرمایه‌گذاری مالی و سیاسی در این سرزمین پرداخته است. آمریکا به طور آشکار اعلام کرد که در حمایت از استقلال دولت اسرائیل و اقتصاد آن، همواره خود را ملزم و متعهد دانسته تا این دولت در منطقه خاورمیانه، به صورت یک قدرت نظامی برتر تبدیل شود.

مبنای همکاری هسته‌ای میان اسرائیل و ایالات متحده در واقع از ابتدای تأسیس این دولت آغاز می‌شود. آمریکا به منظور اجرای سیاست‌های خود در خاورمیانه، همواره تلاش کرده است تا این دولت در برابر اعراب تقویت گردد. آغاز همکاری استراتژیک بین دو دولت به صورت تبادل اطلاعات درخصوص راکتور هسته‌ای بود.

پس از امضای موافقتنامه هسته‌ای بین آمریکا و اسرائیل دو دولت در بخش فعالیت‌های هسته‌ای تلاش نمودند. آمریکا برای اهداف خاورمیانه‌ای خود اسرائیل را به عنوان یکی از بزرگ‌ترین هم‌پیمانان آمریکا می‌داند، و به همین دلیل آمریکا، اسرائیل را به پیشرفته‌ترین سلاح‌های هسته‌ای مجهز نموده است. برای نمونه آمریکا در سال ۱۹۷۵ اسرائیل را به جنگنده‌های "F-15" و کلاهک‌های هسته‌ای قاره‌پیما مجهز ساخت که این کلاهک‌های هسته‌ای هدف مورد نظر را تا برد ۷۰ مایل مورد حمله قرار می‌دهد. (الحمیدی، ۱۳۸۱: ۹-۷۸)

لازم به ذکر است، از ابتدای تأسیس دولت اسرائیل، فعالیت هسته‌ای آن در سال ۱۹۴۹ در صحرای نقب به دلیل وجود منابع غنی اورانیوم و فسفات در این منطقه شروع شد و کمیسیون انرژی اتمی اسرائیل (The Israel Atomic Energy Commission (IAEC)) در سال ۱۹۵۲ تشکیل شد. (Pike, 2006) عواملی که در تولید موفقیت‌آمیز تسلیحات هسته‌ای اسرائیل مؤثر بودند عبارتند از: وجود دانشمندان اتمی، سهولت دستیابی به راکتور و مواد هسته‌ای، فراهم بودن پول و سرمایه کافی و نیز آزمایشات هسته‌ای.

اولین راکتور هسته‌ای اسرائیل با همکاری شرکت آمریکایی (ام. اف. اتومکس) در شهر «رشیون لیزیون» در کنار جاده‌ای بین این شهر و آبادی «ناحال یهودا» در ۲۴ نوامبر ۱۹۵۴ ساخته شد. هدف از ساخت این راکتور انجام پژوهش‌های علمی و تولید اجسام تشعشعی بوده است.

پس از بهره‌برداری موفقیت‌آمیز از راکتور رشیون لیزیون، راکتور دوم به نام «ناحال سوریگ» با قراردادی که بین اسرائیل و متخصصین شرکت آمریکایی «اینترنشنال اتومکس» امضاء شد، در ۱۷ سپتامبر ۱۹۵۷ در غرب «ریحو فوت» نزدیک ساحل دریای مدیترانه، ساخت آن شروع شد و در ۲۲ دسامبر ۱۹۵۸ به بهره‌برداری رسید.

راکتور «دیمونا» به موجب قرارداد هسته‌ای میان فرانسه و اسرائیل به طور محرمانه ساخته شد. این راکتور در پوشش یک کارخانه نخریسی در دهکده دیمونا نزدیک شهر بئرالسبع در شمال صحرای نقب ساخته شد.

علاوه بر راکتورهای فوق، اسرائیل دارای راکتورها و نیروگاه‌های مختلف دیگری نیز می‌باشد. کارویژه اصلی این راکتورها تولید سلاح‌های هسته‌ای می‌باشد. شواهد و مدارک کافی برای اثبات این امر موجود می‌باشد. افرام کاتسر، رئیس‌جمهور اسرائیل در اول دسامبر ۱۹۷۴ می‌گوید: «یکی از اهداف ما همواره، توسعه و تقویت امکانات هسته‌ای است و اکنون نیز چنین امکاناتی را در اختیار داریم». دفتر مرکزی اطلاعات آمریکا «سیا» در ۴ سپتامبر ۱۹۷۴ گزارشی را به کنگره آمریکا تسلیم نمود که در آن آمده است، اسرائیل در حال حاضر سلاح هسته‌ای تولید می‌کند. معاون وزیر خارجه سابق آمریکا در ۲۱ ژوئیه ۱۹۷۵ گفت: «اسرائیل ۱۰ کلاهک هسته‌ای از نوع بمبی که هیروشیما و ناگازاکی را مورد هدف قرار داد، در اختیار دارد» (الحمیدی، ۱۳۸۱: ۶۳-۶۸) همچنین «مردخای وانونو» (Mordechai Vanuna)، مهندس مرکز هسته‌ای دیمونا (The Dimona Nuclear Center) که برای ۱۹ سال در این مرکز فعالیت داشت در گفتگوی افشاگرانه خود با مجله «سندی تایمز» لندن در اکتبر ۱۹۸۶ گفت، کلیه فعالیت‌های هسته‌ای اسرائیل در دیمونا برای ساخت بمب هسته‌ای طراحی شده است؛ وی گفت: در فعالیت زیرزمینی صحرای نقب یک واحد تولیدی سری پیشرفته وجود دارد که از ۱۰ سال پیش برای تولید سلاح‌های هسته‌ای پیشرفته فعالیت می‌کند. وی حاصل این فعالیت را در آن زمان حدود ۲۰۰ بمب هسته‌ای ارزیابی نمود. وی در اکتبر ۱۹۸۶ در ایتالیا توسط سرویس مخفی اسرائیل ربوده شد و به ۱۸ سال حبس محکوم شد. (Cattovi, 2005) وانونو پس از آزادی در آوریل ۲۰۰۵ بار دیگر همان افشاگری را تکرار نمود. (Guardian, 2004)

به نظر می‌رسد، اسرائیل با دستگیری وانونو و محاکمه وی می‌خواست وجود سلاح‌های هسته‌ای را به طور تلویحی به دولت‌های خاورمیانه بیان نماید تا از این طریق نوعی بازدارندگی ضمنی به وجود آورد. نمونه دیگر اظهارات ایهود اولمرت، نخست‌وزیر اسرائیل در شبکه تلویزیونی ماهواره‌ای آلمان در ۱۲ دسامبر ۲۰۰۶ (۲۱ آذر ۱۳۸۵) (Reuters, 2006)، مبنی بر دارا بودن اسرائیل به تسلیحات هسته‌ای در واقع نوعی پیام تهدیدآمیز به جهان عرب و دولت‌های خاورمیانه همزمان با افزایش بحران در منطقه به خصوص برگزاری همایش چشم‌انداز جهانی هولوکاست در تهران (۲۱-۲۰ آذر ۱۳۸۵) قابل ارزیابی است.

علاوه بر شواهد فوق، ۱۰ سند مهم دیگری وجود دارد که بیان‌کننده وجود سلاح‌های کشتار جمعی در اسرائیل می‌باشد. (National Security Archive) پروفیسور حمید مولانا در مقاله‌ای تحت عنوان «اسرار نیمه‌پنهان» می‌گوید:

همکاری تسلیحات اتمی آمریکا و اسرائیل و سری نگاه داشتن جعبه این اسرار اکنون ترک برداشته است. براساس اسناد فاش‌شده اخیر در واشینگتن و اطلاعات رسمی منتشر شده در

مطبوعات (مجله «دانشمندان اتمی» شماره می و ژوئن ۲۰۰۶)، سیاستمداران آمریکا از زمان ریاست جمهوری آیزنهاور و کندی در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ تا امروز بیش از حد لزوم اقدام به تولید تسلیحات اتمی کرده‌اند. از اواخر دهه ۱۹۶۰، واشینگتن و تل‌آویو در مورد توسعه و تولید تسلیحات هسته‌ای اسرائیل به تفاهم و همکاری کامل رسیده و سیاست، «چیزی (درباره بمب اتمی اسرائیل) نپرس و چیزی نگو»، رسماً از سال ۱۹۶۹ توسط نیکسون و کیسینجر در کاخ سفید رسمی گردیده است. طبق اظهارات رئیس سازمان ملی هسته‌ای و امنیتی آمریکا در ۱۵ آوریل ۲۰۰۶، «این کشور در هفته‌های آینده برای تولید نسل جدیدی از تسلیحات هسته‌ای در مقابله با تروریسم» با اسرائیل امضاء می‌کند. (مولانا، ۱۳۸۵: ۱۶)

«سیمور هرش» (Seymour Hersh)، روزنامه نگار نیویورک تایمز، در مقاله‌ای در مجله نیویورک تایمز نوشت که سازمان سیا در نیمه دهه ۱۹۶۰ «اطلاعات فنی» برای ساختن سلاح‌های هسته‌ای در اختیار اسرائیل گذاشته است. (گرین، ۱۳۶۸: ۳۰۰) شواهد و مدارک فوق به خوبی، روابط سری و نیمه پنهان همکاری‌های دو دولت آمریکا و اسرائیل در تولید سلاح‌های کشتار جمعی برای ایجاد بازدارندگی هسته‌ای در خاورمیانه را آشکار می‌سازد. اما اینکه بازدارندگی هسته‌ای اسرائیل در منطقه خاورمیانه چگونه اعمال گردد، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد.

برخی بر این باورند که اسرائیل باید به طور رسمی اعلام کند که سلاح هسته‌ای در اختیار دارد، چرا که با این روش اعراب دیگر جنگی مانند جنگ ۱۹۷۳ دست نخواهند زد. برخی دیگر بر این اعتقادند که اسرائیل نباید سلاح‌های هسته‌ای را به طور آشکار و رسمی اعلام نماید. این دیدگاه که نگرش مسلط و مورد قبول اکثر رهبران اسرائیل است، مبتنی بر «راهبرد ابهام» می‌باشد. (اقبال، ۱۳۸۲: ۸۸) از نظر مقامات اسرائیلی، «دشمنان اسرائیل از آنچه نمی‌دانند بیشتر دارای هراس خواهند بود تا آن چیزی بدان واقف باشند.» (Rodan, 1998:3)

بر اساس گزارش محرمانه کمیته انرژی هسته‌ای آمریکا، دولت اسرائیل اکنون ششمین زرادخانه هسته‌ای جهان را در اختیار دارد. (مؤسسه الدراسات الفلستینیه، ۱۳۸۴: ۲۰۴) دولت آمریکا و اسرائیل علاوه بر همکاری‌های مطرح‌شده، در پروژه‌های مختلف موشکی دیگر از قبیل برنامه موسوم به حوما (دیوار)، پروژه موشک‌های هبتز (پیکان)، پروژه سفینه فضایی موسوم به «عاموس ۱» و «عاموس ۲» (الریس، ۱۳۷۹: ۱۶۶)، فعالیت دارند.

به سبب توجهی که به سلاح‌های هسته‌ای اسرائیل می‌شود، به سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیک کمتر پرداخته شده است، اما زرادخانه شیمیایی و بیولوژیک اسرائیل دست‌کمی از

سلاح‌های هسته‌ای ندارد. سیمور هرش، نویسنده آمریکایی به نقل از سیا تأکید می‌کند که تاریخ برنامه سلاح‌های شیمیایی و بیولوژیک اسرائیل به اوایل دهه ۱۹۶۰ باز می‌گردد و حتی این سلاح‌ها را به چندین کشور هم صادر کرده است. آنتونی کوردسمن، کارشناس امور نظامی خاورمیانه معتقد است که اسرائیل تحقیقات بسیار وسیعی را برای دستیابی به سلاح‌های بیولوژیک و چگونگی مقابله با آن انجام داده است و هر لحظه و به سرعت قادر به تولید سلاح بیولوژیک می‌باشد. (کرمی، ۱۳۷۵: ۲۶) هم‌اکنون مؤسسه بیوتکنولوژی اسرائیل انواع سلاح‌های بیولوژیک تهاجمی و دفاعی را تولید می‌کند. دولت اسرائیل از زمره کشورهای معدودی است که کنوانسیون تسلیحات سمی و بیولوژیکی (Biological and Toxin Weapons Convention (BTWC)) را امضاء نکرده است. اسرائیل تنها دولت خاورمیانه است که به عضویت NPT در نیامده است. (CNS, Threaties on Weapons of Mass Destruction) در خلال کنفرانس "NPT" که در می ۲۰۰۰ در نیویورک برگزار شده بود اسرائیل در آن شرکت نکرد اما شریک آن ایالات متحده از عدم حضور این دولت به دلیل به اصطلاح «شرایط خاص تل‌آویو» حمایت به عمل آورد. (Israel Rafalovich, 2003) واشینگتن طبق پیمان ارتقای هسته‌ای بین آمریکا - اسرائیل (۲۲ فوریه ۲۰۰۰)، در مجامع بین‌المللی اعلام می‌نماید که «اسرائیل به دلیل اینکه دارای موقعیت حساس در منطقه خاورمیانه است معاهده "NPT" را امضاء نمی‌کند». (BBC News Online, 2000) دلیل اینگونه همکاری‌های تسلیحاتی و نظامی آمریکا - اسرائیل، به منافع استراتژیک مشترک دو دولت برمی‌گردد. آمریکا، اسرائیل را حامی سیاست‌هایش در خاورمیانه به حساب می‌آورد و از این رژیم به عنوان پلی برای ارتباط با خاورمیانه، استفاده می‌کند. (الحمیدی، ۱۳۸۱: ۴۴) متحد استراتژیک آمریکا در منطقه خاورمیانه، ساز و برگ‌های نظامی آمریکا را نیز به عنوان ذخیره در اراضی خود انبار می‌کند تا در صورت نیاز، نیروهای آمریکایی از آن استفاده کنند. (مؤسسه الدراسات الفلستینیه، ۱۳۸۴: ۲۰۸) نمونه آن را در جنگ آمریکا علیه عراق و یا جنگ اسرائیل علیه لبنان در ژوئیه ۲۰۰۶ به نیابت از آمریکا شاهد بودیم.

تجارت اسلحه

در فلسفه اقتصاد سیاسی نئولیبرالیست‌ها همکاری اقتصادی از طریق اقدامات برنامه‌ریزی شده میان دولت‌ها حائز اهمیت است. همان‌گونه که در بحث نظری این پژوهش اشاره گردیده است، سیاستمداران آمریکایی به دلیل کیفیت و کمیت چالش‌های فراروی ایالات متحده از حداکثر ظرفیت بالقوه و بالفعل سازمان‌های بین‌المللی و ائتلاف‌ها و پیمان‌های نظامی، اقتصادی و سیاسی در جهت منافع ملی این کشور بهره می‌گیرند. (Wikipedia)

تجارت اسلحه به عنوان اولین شاخه بزرگ اقتصاد جهان محسوب می‌شود. سالیانه پنج تریلیون دلار حجم کل تجارت جهان، حداقل ۱۶ درصد آن - هشتصد میلیارد دلار - به تجارت تسلیحات تعلق دارد. به عبارت دیگر، تقریباً روزی دو میلیارد دلار صرف تسلیحات می‌شود که در این میان آمریکا و اسرائیل به عنوان صادرکنندگان عمده تسلیحات در جهان محسوب می‌گردند. (عسگری، ۱۳۸۳: ۱۵۸) اسرائیل با استفاده از کمک‌های آمریکا و تمرکز بر برتری کیفی نیروی انسانی و تلاش گسترده خود، توانسته است صنایع نظامی بسیار مهمی را پایه‌ریزی کند.

برخلاف بسیاری از پیش‌بینی‌ها، پایان جنگ سرد و پیشرفت‌های اولیه در روند صلح خاورمیانه، کمک‌های نظامی و اقتصادی آمریکا به اسرائیل را کاهش نداده است. بیشتر کمک‌های مالی دولت آمریکا به اسرائیل در واقع برای کارخانجات تولید جنگ‌افزار ایالات متحده صورت می‌گیرد. این سود برای پیمانکاران دفاعی آمریکا با این واقعیت چند برابر می‌شود که هر انتقال تسلیحاتی عمده به اسرائیل یک درخواست جدید از سوی دولت‌های عرب برای تسلیحات اضافی آمریکا (بازگشت دلارهای نفتی) به منظور مبارزه با اسرائیل فراهم می‌سازد. (زیونز، ۱۳۷۶: ۴-۱۳۳)

در سال ۱۹۹۳، ۷۸ سناتور طی نامه‌ای به کلینتون، رئیس‌جمهور آمریکا تأکید کردند که کمک به اسرائیل در سطح کنونی ادامه یابد. آنها این مطلب را براساس خریداری عظیم تسلیحات توسط کشورهای عرب توجیه کردند؛ اما خاطر نشان نساختند که ۸۰ درصد از این انتقالات جنگ‌افزاری (به کشورهای خاورمیانه) از سوی آمریکایی‌ها بوده است. چنانچه سناتورها واقعاً در مورد امنیت اسرائیل نگران بودند، باید انتقال این تسلیحات به حکام کشورهای خلیج فارس را «تو» می‌کردند. (زیونز، ۱۳۷۶: ۱۳۴)

بدین ترتیب، خاورمیانه بزرگترین مسابقه تسلیحاتی جهان را به خود اختصاص داده است. تنها بین سال‌های ۱۹۷۳ تا ۱۹۸۳ خرید تسلیحات نظامی از ۲۳/۸ میلیارد دلار به ۶۰/۹ میلیارد دلار صعود کرد. بین سال‌های ۱۹۸۳ و ۱۹۹۰ این منحنی مداوماً رو به صعود بود. از میان ده مصرف‌کننده عمده تسلیحات در جهان هفت تای آنها در خاورمیانه هستند. این کشورها شامل عربستان سعودی، ایران، افغانستان، سوریه، مصر، لیبی و عراق رسماً یا اسماً در حال جنگ با اسرائیل بودند. بدین‌سان، خاورمیانه به بزرگ‌ترین بازار تسلیحاتی جهان که بیش از نیمی از خرید اسلحه جهان را به خود اختصاص داده است، تبدیل شد. (شون بام، ۱۳۸۱: ۴-۵۵۳) با وجود وضعیت نابسامان اقتصادی کشورهای منطقه خاورمیانه، ایالات متحده همچنان

به تشویق صادرات سلاح با هدف حمایت از منافع تسلیحاتی خود ادامه می‌دهد. طبق اظهارات انجمن کنترل سلاح‌های واشینگتن دی. سی، از زمان جنگ خلیج فارس کشورهای منطقه قراردادهایی به ارزش ۳۶ میلیارد دلار برای خرید سلاح از آمریکا امضاء کرده‌اند که این رقم تقریباً یک سوم صادرات تسلیحاتی آمریکا به سراسر جهان طی همان دوره زمانی را شامل می‌شود. در واقع آمریکا پس از فروپاشی شوروی و کنار زدن اصلی‌ترین رقبای خود یعنی فرانسه و انگلیس به تأمین‌کننده عمده سلاح برای کشورهای خلیج فارس مبدل شده است. (سلیمانی، ۱۳۷۹: ص ۱۵۳) آمارهای رسمی حاکی است که دولت اسرائیل نیز پنجمین صادرکننده تسلیحات در جهان است. طبق گزارش روزنامه ها آرتص، حجم صادرات نظامی اسرائیل تنها در سال ۲۰۰۳ به سه میلیارد دلار رسیده است. بر پایه این گزارش وزارت جنگ اسرائیل پیش‌بینی کرده است که در سال ۲۰۰۴ سود حاصل از تجارت سلاح در اسرائیل به حدود چهار میلیارد دلار رسیده باشد. (عسگری ۱۳۸۳: ۱۵۷) بنابراین، دولت آمریکا و اسرائیل به عنوان مشعل‌داران تنش و بحران در منطقه خاورمیانه بزرگ‌ترین بازار تسلیحاتی جهان را احداث نمودند.

بسیاری از صنایع آمریکایی و اسرائیلی نظیر سازمان مطالعات و توسعه صنعتی اسرائیل - آمریکا (Binominal Industrial Research Development Foundation) (BIRD))، با بودجه و سهام برابر فعالیت می‌کنند و بسیاری از آنها در جهت رشد همکاری میان سایر صنایع آمریکایی - اسرائیلی تأسیس شده‌اند و صدها پروژه عظیم را در جهت منافع مشترک مدیریت می‌کنند. دو دولت به دلیل افزایش منافع ملی متقابل هر ساله قراردادهای مختلف صنعتی و نظامی امضاء می‌کنند. (U.S. Department of State, 2005) آنها مسئله اقتصاد و تجارت را با سیاست پیوند می‌دهند تا از این طریق پایداری اتحاد استراتژیک میان آمریکا و اسرائیل مستحکم‌تر گردد.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در این پژوهش آمده است، همکاری‌های هسته‌ای و تسلیحاتی آمریکا و اسرائیل براساس منافع مشترک و متقابل صورت می‌پذیرد. انحصار هسته‌ای و «استراتژی ابهام» اسرائیل پتانسیل بحران و منازعه را در منطقه خاورمیانه افزایش می‌دهد. استراتژی ابهام هسته‌ای اسرائیل در راستای منافع ملی آمریکا به اجرا در می‌آید، چرا که در صورت اتخاذ سیاست آشکار هسته‌ای نه تنها دولت‌های عربی از سیاست برخورد چندگانه آمریکا آزرده‌خاطر می‌شوند، بلکه مقدمه‌ای برای اتخاذ سیاست «دومینوی هسته‌ای» در منطقه خاورمیانه خواهد بود. آمریکا نه تنها در ساخت سلاح‌های هسته‌ای و نیز فروش تسلیحات

متعارف با اسرائیل همکاری می‌کند، بلکه در سازمان‌های بین‌المللی نیز همکاری نزدیکی با این دولت به عمل می‌آورد. برای نمونه در ۲۲ سپتامبر ۲۰۰۶ کشورهای اسلامی با صدور قطعنامه‌ای در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی درخصوص محکومیت برنامه اتمی اسرائیل و پیوستن آن به معاهده "NPT" با ۸۹ رأی به توافق رسیدند اما آمریکا و اسرائیل نسبت به این قطعنامه رأی مخالف دادند. تاکنون قطعنامه‌های مختلفی در رابطه با محکومیت اسرائیل در شورای امنیت سازمان ملل متحد و سایر نهادهای زیرمجموعه این سازمان صادر گردیده است اما به دلیل وتوی آمریکا، این قطعنامه‌ها هرگز به اجرا درنیامده‌اند.

در عین حال، علاوه بر همکاری‌های «اقتصاد تسلیحاتی» بین آمریکا و اسرائیل و نیز قراردادهای مطروحه، متحدان استراتژیک در بخش‌های مختلف اقتصادی نیز دارای روابط ویژه اقتصادی می‌باشند که براساس آن قراردادهای متعددی نیز بین دو دولت امضاء گردیده است. برخی از این نوع قراردادها عبارتند از: قرارداد تجارت آزاد آمریکا - اسرائیل (۱۹۸۵) U.S. (Department of Agriculture, 2004)، قرارداد نفتی بین آمریکا - اسرائیل (۱۹۷۹) (Jewish Virtual Library, 1979)، برنامه توسعه همکاری آمریکا - اسرائیل (۱۹۸۸) (Jewish Virtual Library, CDF)، قرارداد رسمی ایالت‌های آمریکا با اسرائیل (۱۹۹۷) (Jewish Virtual Library)، قرارداد تجارت تولید کشاورزی آمریکا - اسرائیل (۲۰۰۴) (Jewish Virtual Library, 2004)، قرارداد همکاری علمی و تکنولوژی آمریکا - اسرائیل (۲۰۰۴) (Jewish Virtual Library, 2004)، قرارداد همکاری انرژی آمریکا - اسرائیل (۲۰۰۵) (Jewish Virtual Library, 2005)، قرارداد ادغام اسرائیل در منابع نفتی خاورمیانه بزرگ (Gilles Munier). همچنین دولت اسرائیل در بسیاری از زمینه‌های سرمایه‌گذاری اقتصادی در آمریکا، دارای اثرگذاری محوری می‌باشد، برای نمونه، دولت اسرائیل در بازار بورس الکترونیک آمریکا با سرمایه‌گذاری بیش از پنجاه میلیارد دلار اولین رتبه را در میان کشورهای خارجی سرمایه‌گذار در بورس آمریکا دارا است و در بخش طلا و جواهرات نیز همین‌گونه می‌باشد.

همان‌طور که فناوری نوین آمریکا بیش از هر کشور دیگر در اسرائیل جایگاه ویژه‌ای دارد، توانایی صنایع نوین اسرائیل نیز با استفاده از شیوه‌های فناوری در حجم بالا جایگاه ممتازی در اقتصاد آمریکا برخوردار می‌باشد. (مؤسسه الدراسات الفلستینیه، ۱۳۸۴: ۱۴۴) این همکاری‌های هم تکمیل‌کننده که در راستای منافع استراتژیک مشترک دو دولت صورت می‌پذیرد به طور فزاینده رو به افزایش است که خود موجب مستحکم تر شدن اتحاد استراتژیک منحصر به فرد میان دو دولت آمریکا و اسرائیل می‌شود.

منابع و مأخذ:

کتاب فارسی:

۱. الحمیدی، حمیدی قنص. (۱۳۸۱)، جایگاه تسلیحات هسته‌ای در تفکر استراتژیک اسرائیل. ترجمه اسماعیل اقبال. تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
۲. سلیمانی، محمد باقر. (۱۳۷۹)، «بازیگران روند صلح خاورمیانه». تهران: وزارت خارجه.
۳. شون بام، دیوید. (۱۳۸۱)، «ایالات متحده و اسرائیل». ترجمه محمدرضا ملکی. تهران: وزارت امور خارجه.
۴. گرین، استفن. (۱۳۶۸)، جانبداری: روابط سری آمریکا و اسرائیل. تهران: بنیاد.

مجلات و نشریات:

۱۲. مؤسسه الدراسات الفلستینیه. (۱۳۸۴)، ساختار دولت صهیونیستی اسرائیل. ترجمه علی جنتی. تهران: ابرار معاصر.
۵. اقبال، اسماعیل. (۱۳۸۲)، «راهبرد بازدارندگی هسته‌ای اسرائیل». فصلنامه مطالعات خاورمیانه. سال ۱۱، شماره ۴.
۶. بی‌نام. (۱۳۸۵) «افشاگری درباره اسرار هسته‌ای رژیم صهیونیستی». روزنامه کیهان. شماره ۱۸۵۰۶.
۷. الیس، نزار. (۱۳۷۹)، «علم و تکنولوژی در اسرائیل». فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: اسرائیل‌شناسی - آمریکاشناسی. جلد ۴.
۸. زیونز، استفن. (۱۳۷۶)، «کارکردهای استراتژیک کمک آمریکا به اسرائیل». مجله سیاست دفاعی. سال ۵، شماره ۱۸.
۹. عسگری، حسین. (۱۳۸۳)، «دیپلماسی تسلیحات اسرائیل». در ابرار معاصر. گزیده تحولات جهان ۳۲. تهران: ابرار معاصر.

۱۰. کرمی، جهانگیر. (۱۳۷۵)، «جنگ‌افزارهای مدرن و منازعات منطقه‌ای: پیامدهای استراتژیک موشک بالستیک برای خاورمیانه». *مجله راهبرد*. سال ۱، شماره ۱۲.

۱۱. مولانا، حمید. (۱۳۸۵)، «اسرار نیمه پنهان». *روزنامه کیهان*. شماره ۱۸۵۰۸، (۱۴ اردیبهشت).

ب. منابع لاتین:

13. Bard, Mitchell (2000) "The Evolution of Strategic Cooperation". [http://www. Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel.html](http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel.html).

14. BBC News Online (2000) "US Increases Nuclear Ties with Israel", 22 February, http://www.news.bbc.co.UK/2/low/middle_east.html.

15. Britannica (2006) "Deterrence", <http://www.answers.com/topic/deterrence.html>.

16. Cattovi, Silvia (2005) "Mordechai Vanunu: Having the Atomic Bomb is; What has Allowed Israel to Fearlessly Carry out its Apartheid Policy". October 19, <http://www.voltairenet.org/article>.

17. CNS, "Threats on Weapons of Mass Destruction", <http://www.cns.miis.edu/research/wmdme/regimes.htm>.

18. Guardian (2004) "Vanunu Released After 18 Years", April 21, <http://www.guardian.co.UK/Israel/story.html>.

19. Jewish Virtual Library (1979) "Memorandum of Agreement Between the Governments of the United States of America and Israel Oil (March 26)", <http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/peace/cdoilmou.html>.

20. Jewish Virtual Library (1979) "Memorandum of Agreement Between the Governments of the United States of America and Israel Oil (March 26)", <http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/peace/cdoilmou.html>.

21. Jewish Virtual Library (1996) "Counterterrorism Cooperation Accord Between the Government of the State of Israel and the Government of the United States of America (April 30)", [http://www. Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel](http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel).

22. Jewish Virtual Library (1996) “Counterterrorism Cooperation Accord Between the Government of the State of Israel and the Government of the United States of America (April 30), [http://www. Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel](http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel).
23. Jewish Virtual Library (1998) “Joint Statement of the U.S.-Israeli Interparliamentary Commission on National Security, (September 17), [http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/ Jtpar](http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/Jtpar).
24. Jewish Virtual Library (2004) “U.S.-Israel Agreement on Trade in Agricultural Products (October 5)”, <http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/fta2.html>.
25. Jewish Virtual Library (2004) “U.S.-Israel Sign Agreement for Science and Technical Cooperation (September 9)”, <http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/sciencemou.html>.
26. Jewish Virtual Library (2005) “U.S.-Israel Agreement Concerning Energy Cooperation (November 7)”, <http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/Environment/energyrep.html>.
27. Jewish Virtual Library, “Cooperative Development Program (CDP)”, [http://www. Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/CDP.html](http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/CDP.html).
- Jewish Virtual Library, “States with Formal agreement with Israel”, http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/states_with_Mous.html.
28. Jewish Virtual Library, “States with Formal agreement with Israel”, http://www.Jewishvirtuallibrary.org/Jsource/US-Israel/states_with_Mous.html.
29. Merriam-Webster Dictionary (1981) *Deterrence*. Merriam-Webster Inc Publishers: Springfield MA.
30. Munier, Gilles. “U.S. Plan for the “Great Middle East”, the Kurdish Pipe Line”, <http://www.informationclearinghouse.info/article.11918.htm>.
31. National Security Archive, “Dimona Revealed”, [http://www.gwu.nsarchiv/Israel/documents/reveal/ indox.html](http://www.gwu.nsarchiv/Israel/documents/reveal/indox.html).
32. Online Dictionary, “Nuclear Deterrence”, [http://www.onlinedictionary.datasegment.com/word/ nuclear-deterrence](http://www.onlinedictionary.datasegment.com/word/nuclear-deterrence).

33. Pike, John (2006) "Nuclear Weapons". August 17, [http://www.fas.org/nuke/guide/israel/nuke/day, html](http://www.fas.org/nuke/guide/israel/nuke/day.html).
34. Rafalovich, Israel (2003) "Nuclear Middle East". December 19, <http://www.weltpolitik.net/Regionen.html>.
35. Reuters (2006) "Israel Denies Olmert Hinted Nuclear Aspirations", Dec. 11, <http://www.fullcoverage.yahoo.com/s/nm/2006/ts-nm/Israel-olmert-dc>.
36. Sagan, Scott and Kenneth N. Waltz (1995) *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate*. New York and London: Norton & Co.
37. Stephen M. Walt (1997) "The Progressive Power of Realism", *The American Political Science Review*, Vol. 91, No. 4, (Dec).
38. Steve Rodan (1998) "Israel Mulls Stance Amid New Threats", *Defense News*, (29 June-5 July).
39. U.S. Department of Agriculture (2004) "U.S.-Israel Free Trade Agreement (USIFTA)", <http://www.fas.usda.gov/itp/US-israel/lfta.asp.html>.
40. U.S. Department of State (2003) "U.S.-Israel Joint Political Military Group: U.S.-Israel Agreement of FY 2005 Security Assistance Levels", <http://www.state.gov/prs/ps/html>.
41. Walt, Stephan (1987) *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
42. Wikipedia (2005) The Free Encyclopedia. "Neo-Liberalism". 16 December, <http://www.wikimediafoundation.org/wiki/Fundraising>.